

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Омеліч В.В.

студент,

ПрАТ «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна академія управління персоналом»

РОЛЬ ТА СТАТУС НОТАРІУСА В ОХОРОНІ СПАДКОВОГО МАЙНА

На даний час Україна знаходиться на етапі реформування усіх важливих сфер суспільного життя, особливо це стосується інституту нотаріату, як гаранта захисту прав та законних інтересів громадян.

Правове регулювання та практичне здійснення охорони спадкового майна належить до найбільш складних питань у нотаріальній діяльності.

На сьогодні це питання регулюється ст.ст. 1283, 1284 Цивільного кодексу України, главою 6 Закону України «Про нотаріат» та главою 9 порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 22 лютого 2012 р. за № 282/20595. Відповідно законодавцем був створений інститут охорони спадкового майна, який здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження майна до прийняття спадщини спадкоємцями або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою.

До заходів щодо охорони спадкового майна відносяться будь-які заходи, що направлені на збереження цього майна в належному стані. Це не тільки складання опису спадкового майна, оцінка спадщини, повідомлення компетентних органів про наявність у складі спадщини майна з особливим правовим статусом, зберігання цього майна, а також виклик усіх осіб, що будуть залучені до спадкування.

Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями. Охорона спадкового майна триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини (ст. 1283 Цивільного кодексу України; далі – ЦК України).

Інститут спадкування існує вже багато сторіч, втім прийняття нового цивільного законодавства в Україні надало цьому інституту нового імпульсу розвитку. У власності фізичних осіб стали опинятися засоби виробництва, у підприємств з'явилася можливість успадковувати земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Разом з тим чинне цивільне законодавство значно розширило права громадян у здійсненні своїх спадкових прав, наприклад право на складання заповіту подружжя, складання секретного заповіту тощо. Значущість спадкування має своїм корінням відносини власності, адже кожен із власників може здійснювати розпорядження своїм майном на випадок своєї смерті – скласти заповіт [1, с. 8–11]. Спадкоємці набувають право власності на майно спадкодавця і в разі спадкування за законом. Таким чином, реалізується одне з конституційних прав громадян України – право на власність і стосовно спадкоємців, і стосовно спадкодавців.

Законодавством України передбачено дію, яка повинна забезпечити зберігання спадкового майна від псування, розкрадання, загибелі, – це нотаріальне провадження щодо вжиття заходів з охорони спадкового майна спадкодавця [2, с. 483]. Це провадження є складовою частиною нотаріального процесу [3, с. 86], змістом якого є процесуальне оформлення переходу права власності від спадкодавця до спадкоємців, якому в цьому провадженні відведено значну роль.

Правовий зміст цього провадження полягає в тому, що на час перехідного періоду, коли фактично право власності на майно знаходиться в невизначеному та невстановленому за допомогою відповідних документів стані, потребуються відповідні заходи, спрямовані на визначення конкретних осіб, які відповідатимуть за його збереження [2, с. 483].

Під вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна слід розуміти комплекс організаційно-правових заходів, спрямованих на його збереження, що здійснюються нотаріусом (органом місцевого

самоврядування), зберігачем (охоронцем, банком, музеєм тощо), виконавцем заповіту і тривають переважно від моменту проведення опису спадкового майна до прийняття спадщини спадкоємцями. Водночас поняття «охорона спадкового майна» можна розглядати й у вузькому розумінні. Зокрема, у вузькому розумінні цього слова охорона спадкового майна – це створення зберігачем таких умов збереження спадкового майна, які протягом установленого законодавством періоду повинні повністю виключити можливість порушення його цілісності, кількісного зменшення та зниження показників якості.

Поряд із поняттям «охорона спадкового майна» вживається також поняття «вжиття заходів щодо охорони спадкового майна». Під ним розуміється система обов'язкових, і як правило, термінових та невідкладних дій організаційно-правового характеру (включаючи його передачу на відповідальне зберігання), спрямованих на забезпечення збереження спадкового майна, проведення яких законодавцем покладено виключно на нотаріуса чи посадову особу органів місцевого самоврядування. Тобто вжиття заходів щодо охорони спадкового майна розглядається як початкова стадія процесу охорони спадкового майна та водночас як її складова.

Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця. Також згідно з ч. 5 ст. 1277 ЦК України охороні до визнання його відумерлим підлягає також спадкове майно, яке не прийняте спадкоємцями.

Згідно із Законом України «Про нотаріат» підставою для вжиття заходів щодо охорони спадкового майна є повідомлення (письмова заява, що містить інформацію щодо місця відкриття спадщини, місцезнаходження спадкового майна, банківських рахунків тощо і прохання вжити заходів щодо охорони всього чи конкретного майна) установ, підприємств, організацій, громадян, рішення суду щодо оголошення фізичної особи померлою [4, с. 20–23].

За порядком вчинення процес охорони спадкового майна можна віднести до багатостадійних [3, с. 205].

Охорона цивільних прав та інтересів нотаріусом щодо спадкового майна полягає у здійсненні певних дій, пов'язаних з підготовкою до опису спадкового майна, у проведенні власне опису спадкового

майна, призначенні зберігача, передачі майна на зберігання тощо). До підготовчих дій, як правило, відносять: встановлення місця відкриття спадщини; перевірку наявності майна, його складу та місцезнаходження; витребування від фізичних та юридичних осіб відомостей та документів, необхідних для проведення опису (копій актових записів, витягів з реєстрів про право власності); повідомлення спадкоємців, місцезнаходження яких вдалося встановити, про спадщину, яка відкрилася, або виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення чи повідомлення про це в засобах масової інформації; з'ясування питання, хто проживав разом із спадкодавцем на день його смерті; залучення свідків, а в разі потреби – експертів, перекладачів, оцінювачів та інших осіб, які володіють спеціальними знаннями; визначення особи, якій після опису буде передане спадкове майно на зберігання.

Ці дії проводяться нотаріусом при надходженні відомостей про необхідність вжиття таких заходів, а також за заявою заінтересованих осіб.

Види заходів щодо охорони спадкового майна обирає сам нотаріус, виходячи з особливих властивостей кожного окремого майна.

Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна є однією із найважливіших та найкрупніших нотаріальних дій, що гарантує охорону майнових прав фізичних та юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Мічурін Є. Окремі різновиди заповітів та їхні особливості / Є. Мічурін // Нотаріат для Вас. – 2009. – № 10. – С. 8–11.
2. Фурса С.Я. Принципи організації та діяльності державної виконавчої служби / С.Я. Фурса, С.В. Щербак // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 8. – С. 81–85.
3. Фурса С.Я. Межі нотаріальної творчості / Фурса С.Я. // Юридичний вісник. – 2003. – № 5(397). – С. 5; № 6(398). – С. 5.
4. Печений О. Прострочення кредитора і депозитні операції нотаріусів / О. Печений // Мала енциклопедія нотаріуса. – № 3(27). – 2006. – С. 19–23.